

la giuventù é lò gjà

- la giuventù é lò gjà
- vestmménne

LA GIUVENTÙ É LÒ GJÀ

TESTEMUNIÀNZE:

- **CAROSIÉLLE CELESTÌNE** nescì a Faite denghiénne lu milenusséntevintiùnne, de uttantatràje s'anne;
- **MELILLE CARUSÌNE** nescì a Faite denghiénne lu milenusséntecarantiùnne, de sessantatràje s'anne;
- **CAROSIÉLLE GIUÀNNE** nescì a Faite denghiénne lu milenusséntevintatràje, de uttantiùnne anne.

É ténne passà la giuventù gli-ève mé chiére pettócche se diventàve sùbbete róue. La vernàte lò quatrà i-allevànte a se 'mbarà l'are cumme sèlle de lu scarpàre, de lu cusettàue, de lu ferràre, de lu falegnàme, de lu barbìje, etc.

La premavére i-allevànte tutte quànte deffuóre a ciampìje le pécure, a sappà, a speculà derrìje lò muscenìje.

Le figlje i-allevànte ce le sarte decchìrre sté i tenevànte 'na muórre de fattìje.

Sta fattìje spisse se fescìve pe le summàne 'ntiére, decchìrre se preparàve lu curréde é pe le féte, pettócche, addùnche gli-ève pa cumme a jòre che lò vestìte i sunte féje é bunne; appremmìje se fescìve tutte a manne.

La néje, se mettevànte deccànte lu fuà é dò la lisse de la leccérne a uàjele, chi i fescìve la cauzète, la maglje, lu crucè, chi i-arrepezzàve lò lenzìje ó le cemmìse; a-gn-ave avóje chi i-accùntave lò cunte.

Fuóre de ste fattìje a-gn-evànte avóje lò còmpete de la scóle.

Naturalménne sunna arrecurdà che addùnche le famìglje i sevànte 'na muórre róse é i tenevànte pa tutte quànte la pussebbelettà de avàjere avóje un pùe de struzziùnne.

A-gn-ave pa 'na custrezziùnne adàtte all'attevettà scólasteche, che, addùnche i venìve féje denghjé le case affettà da lu munecìpje; é s'arrevàve sule fine a la quìnte alementàre.

Lò quadérne i-avevànte la cupertìna nàjere, pe scire se usàve lu gnòstre dò le piùmbele é pe fa ascìre le màcchje se pregnìve la carde assurbbènte.

Decchìrre le piùmbele, che se ausevànte, i-arumagnevànte spuantà, i venevànte affelà dò l'óue de la sécce; accusì se putìve scire 'n'ata vàje.

Lu lìvere che se studiàve a-ève lu sulabàrje, che i venìve 'ncartà dò lò fuóglje che se mettevànte lò maccarùnne.

De zàine a-gn-evànte ginne; é lò lìvere i venevànte màje ó denghjé le buórse de cartùnne a fuórme de vategètte che i tenevànte le taùle un cartìje é l'ate ó denghjé le buórse de tàjele fèje dò la ròbbe de lò sacche.

'Nghjé lòs anne milenusséntevìnte-milenusséntetrènte a-gn-evànte ginne de grémbiale; ménne i venerùnne ausà u carànte. Lu grémbiale gli-ève de culàue nàje, dò le piéghe é lu cullète biànche; lu nastre gli-ève ó de culàua blu ó a tricólóre.

Ciàche deggiùe se turnàve dappóje mengjà a la scóle.

Decchìrre lòs 'nfanne i studievànte pa i-avevànte 'na punezziùnne, lu maéstre dò lu fuóglje de lu registre i fescìve lu cappùcce dò les auréglje de ciúcce, che i venìve màje 'ntéte a che i-ave pa studjà; lu maéstre lu mettìve deffuóre de la scóle é lu fescìve 'ngelugnìje 'nghiòcche é sise ó 'nghiòcche lò biàindele; pe lu fa vedàjere da tutte quànte é lò cumpagnùnne i-avànta alluccà:

– Ciúcce, ciúcce!

'N'ate stremménne de punezziùnne a-ève la bacchètte chiammà "Catarìne"; lu cunte mé férme a-ève che lu maéstre decchìrre i-addumannàve de la purtà la denàve appremmìje 'nghiòcche le manne de sèlle che l'ave purtà é póue 'nghiòcche si ate che i-ava avàjere la punezziùnne.

Pecché a-gn-evànte 'na muórre de scóle, a-gn-ave avóje la feìrre de lu Feduciàrje, che i-

avìve lu còmpete de urdenà l'attevettà de la scòle.

Sétte ciàche mattinne, i mannàve un quattrà che, gerianne le scòle, i fescìve mette la firme 'nghìocche u registre a tutte lò maéstre.

'Nghjé lòs anne milenusséntevìnte-milenusséntecarànte lu feduciàrje ó fitte:

– Don Nicòle Perrine;

dappóje:

– Don Lunàrde Rubìne che 'nghjé l'anne sculàsteche milenusséntesencaràntadò-milenusséntesencaràntatràje, i fescitte fa "La Ginnàsteche" u campecièlle andò avì se tróue la scòle;

– Don Viciénze Senattàue;

– Don Mattèje Prìncepe;

– Don Pierìne Pavìje.

Denghjé la summàne l'acceprèute i-allàve 'n'àure 'nghjé le scòle a 'mparà la duttrìne é lò ciànte.

Lu teàtre pe 'na muórre de ténne i fitte féje da la professurésse Marije Rubìne decchìrre i venìve a Faìte pe se repusà de lò studje che i fescìve all'Uneversettà.

Lu teàtre se truuàve andò jòre a-gn-atte l'uspìzje.

Fuóre de ste attevettà scòlasteche é lavóratìve a-gn-evànte de lò mumènte de allerézze decchìrre lò quattrà sénze manche un pensìje se devertévànte 'nventànte lò gjà che i pregnevànte pare giòne é peccerìlle.

PRUVÈRBJE: LU GJÀ, LU LÌJE, LA FÈNNE É LU FUÀ DÒ PÙUE SE CUNTANTÙNTE PA.

Nusse ne savùnne che lu gjà i-accumpàgne la vite de lu muénne da lu premmìje giuóre che gli-é nescì.

A lò ténne passà, cumme avì, lò premmìje gjà se fescevànte denghjénne le cùnnele; sule che addùnche lòs 'nfanne i tenevànte pa la pussebbelettà de se smuóve pettócche i venevànte 'nfescjà da dessò lu piétte fine a lò pìje, pe fa venìje le quàjesce dràjete.

L'ùneche muvemménne che ise i putevànte fa a-éve sèlle dò lò brà é de la còcce.

Lò premmìje pupàzze i sevànte ciuóse che se tenevànte 'nghjé la case cumme lu stuózze de panne, lu laghenattàue, lu sunarièlle.

Decchìrre lòs 'nfanne i stevànte 'nghìocche lò genuàje, pe lò giuccà se pregnevànte le manuzzèlle é se bettevànte devànte é derrije descìanne:

– Séghe, séghe cumpàre, la séghe i vuótte pa segà,

segànte la ciéja rase é vàje la séghe cumme i pase,

pregnànte un litre de vinne é vàje la séghe cumme i cemmìnne;

ó avóje:

– Tictèlle, Tictèlle, t'é mengjà lu baccalà,

dénne un caùce a la unnèlle,

Tictèlle pe l'arje i vate;

ó avóje:

– Zómbe, zumbètte,

ciéje a laghètte,

piére pezzùte,

l'àngele che l'ajùte,

l'ajùte lu mataràzze,

la Madòne la prénne 'n 'mbràsse,

i segàve dò malavòglje,

maccarùnne, ciéje é fòglje.

'Na vàje addeventà un pùue mé róue lòs 'nfanne i venevànte purtà a l'asìle é icchì lò premmìje cunte che se 'mparevànte ó sevànte póisìje, prejére, cianziùnne, tiatre, etc.

Spisse lò quattrà i giuchevànte a **FURNÌJE GLI-É QUÀJE LU PANNE?**

Pe fa sti gjà se mettevànte accerchjà dò le manne auzà; lu premmìje de la file se

lesciàve dò lòs ate é i-addummannàve a dò cumpagnùnne che i stevànte dò le manne

astaccjà a fuórme de punte:

– Furnìje gli-é quàje lu panne?

– É un pùue sardì – i respunnevànte.

– La cólpe de chi gli-étte?

– De sélle piézze de baccalà. – I descevànte stóue, 'nsgnàne vunne de lò quattrà de lu cérchje.

Dappóje su i ciantevànte é i gerievànte attuórne a chi i tenìve la cólpe descìanne:

– lu pregnùnne, lu mettùnne

'ngaléje sénze resùnne.

A sti puènne se luuàve chi i tenìve la cólpe é s'abbijàve 'n'ata vàje lu gire é accusì 'nzije a decchìrre i stevànte chjù de se 'nfanne.

Le fegliétte i purtevànte de ciallàue le pupe de piésce féje da le mare ó sélle de cartùnne che i venevànte accettà all'Incurràte, decchìrre i-allevànte u santuàrje, denghjé le pupe i mettevànte le petruzzèlle pe fa sentiye un pùue de remmàue cumme se ó fisse sta la mùseche.

Lò quattrà i giuchevànte dò lò cavallùcce de cartùnne accettà tuttuàje all'Incurràte é dò lò feschètte.

Lò cavallùcce cache vàje i sevànte féje dò la pate de scammùzze.

'N'ate gjà a-éve sélle de lu TÈLÈFENE, féje dò dò buàtte, un piézze de burcille é la còrde.

A lu funne de lò buàtte se fescìve un caùte ; se 'nfecciàve la còrde, s'astacciàve a lu piézze de burcille é se geriàve pe denà la 'mpressiùnne che ó sunàve lu tèlèfene.

A premavére le móneche i fescévànte le còlònje éstive.

De l'asìle, lu mattìn prèste, se partìve pe allà ó u bóue, ó u fèude andó lòs 'nfanne i fescévànte le giannére appennì a lò rame de lòs àrbele.

Lò quattrà un pùue mé róue i-ajutevànte le móneche a purtà lò ciste dò lu panne é pe la vi i ciantevànte 'na cianziùnne che i fescìve:

– Tuttuàje dò lu Pape

fine a la mòre

che bèlla suórte

che Debbenàje ne dénne.

Decchìrre se turnàve, seccùmme 'nghiòcche la terràzze de le móneche a-gn-ave 'na vasche andò se recheglìve l'éje du piótre, é illé, le móneche, dappóje 'na giurnà che i sevànte sta deffuóre, i fescévànte lavà lòs 'nfanne pe lò fa truuà pulìte a lò genettàue che i-allevànte a lò prénne.

Se lòs 'nfanne i stevànte deffuóre é lò genettàue lò putevànte pa allà a lò reprénne, i-arumagnevànte a durmìje ci le móneche.

Sa disce però che addùnche lòs 'nfanne i-allevànte pa tutte a l'asìle.

Sellóue che i tenevànte pa sòlde i venevànte purtà deffuóre é lò tenevànte 'nghjé u bóue ó dessò lòs àrbele u frische.

PRUVÈRBJE: SU CHE SE APPRÈNNE DENGHJÈNNE LA GIUVENTÙ SE DESCÒRDE CHJÙ.

Lò gjà ó sevànte 'na muórre é lò putùnne arrecurdà accusì:

SCUPPÈTTE, BAJENÈTTE, PESTÓLE, CHI TINTE PA PÓLE S'ASSÈTTE

Icchì se mettevànte sètte sègge a cérchje é vitte crestiàne i-avànta gerìje attuórne a le sègge ciantànne:

– Scuppètte, bajenètte, pestóle, chi tinte pa póle s'assètte.

Accussì, u derrije, tutte quànte i currevànte a prénne lu pòste; sélle che i resaglìve pa a s'assettà é i-arumagnìve deffuóre i pajàve lu pigne che a-éve:

1. Ó i-ava satre deffuóre;

2. Ó i-ava allà a tuzzelà a le pòrete.

GJÀ DE LU SPÈRCHJE

Denghjé lu ténne de carnuàle le famìglje se reunevante pe sta un pùe de ténne 'nzènne, i danzèvante dò la mascìne etc.

Quattrà é figlje i fescevante lu gjà de lu spèrchje.

'Na figlje s'assetàve 'nghìocche 'na sègge u miéce a la case dò lu spèrchje é un mucatùre 'nghjé la manne.

Derrìje a jìglje i pasevante lò quattrà, vunne a la vaje.

La figlje lò remeriàve 'nghjé lu spèrchje. Se lu quattrà le piascìve s'auzàve é i danzèvante; se le piascìve pa i passàve lu mucatùre 'nghìocche u spèrchje. Su a-ève lu 'nzegnà che i ulìve pa danzìje.

'N'anne, ci cummàre Marije de Muntagnòle quanescì cumme Ricciolìne, mènne se fescìve sti gjà, sa seràue i ulì pa un quattrà é la féte, i cunghìtte pabbùnne, pettócche a frùnne a la reazziùnne de sti gióne chi se 'nfescìtte da un cartìje é chi da 'n'ate.

MUSCILLE DÒ LU MUCCÀTURE

Dò lu mucatùre se fescìve la fuórme de lu muscille é pòue se mettìve 'nghìocche la manne é mènne se accarezzàve se descìve:

– Muscille, rattìlle, t'é mengjà lu casìlle, t'é mengjà lu case, fruste a la case; é se fescìve zumbà accusì lòs 'nfanne pe la pàue i-alluchevante é se 'nfescevante.

GJÀ DE LA BICICLÈTTE

Biciclète, se s'ate, che a selló ténne i stevante pa; addùnche lò quattrà pe le fa i pregnevante un piézzè de taùle de sencante centimetre é méje.

Dessò i mettèvante catte rócele; devànnè, u miéce de la taùle, i piazzèvante un piézzè de còrde é deccante a la còrde un piézzè de bóue de trénte-carante centimetre; é i fescevante accusì la cacchióle.

Dappóje i 'nfeccevante denghjé la còrde lu piézzè de bóue strénne bunne; é u derrìje dò quattrà se mettèvante chi da un cartìje é chi dall'ate é i mantenevante sti piézzè fra le manne pe terìje la taùle andó i fescevante assettà dò cumpagnùnne. Dappóje i partèvante du CATTE CANTÙNNE é lò purtevante fine a la funtane, i turnèvante derrìje i deciargevante stóue é i pregnevante lòs ate.

LU GJÀ DE LU PALLÙNNE

Premmìje lu campecièlle i stave pa é lò quattrà se reunevante u miéce la vi pe giuccà a pallùnne.

Lu pòste preferì a-ève dessò lu punte, andò avì se tróue la chiànche de 'Nardìne Finàlde. Lu pallùnne gli-ève féje de cince 'ndurcenà é cusì dò lu cuttónne, é i venìve crevère dò un piézzè de ròbbe.

Dappóje tante ténne, decchìrre lu pallùnne i fitte féje dò la péje se fescerunte lò turnèje u campecièlle dò tutte lò paìje attuórne.

A-gn-evante pa lò mèzze pe cemmenà; é s'allàve ó a la pjà ó chi i tenìve lu càmjè i purtàve la squàdre é sellóue che i fescevante lu tife.

Lò purtìje de addùnche ó sevante:

- Carròzze Peppìne;
- Maiòcche Mechéle suprannumenà Cóparrè;
- Di Mòlfète Vetùcce de Bucegliàje.
- Marèlle Giuànnè di Uannòtte, fràre de Marèlle Pròspe di Custantìne che i fescìve lu segnalìgne.

Le figlje i giuchevante dò la palle la menevante 'nfacce u mìje é i ciantevante 'na

cianziùnne che i fescìve:

– Palle, palline,

andó t'é sta?

Ge mammanònne.

Tócche t'atte denà?

Panne é ijà.

Tócche t'à biàue?

L'éje de lu mare.

Schippe, schippe,

che te fate mà.

Dappóje de su, le figlje i gerievànte attuórne a ise pe reprénne la palle.

GJÀ A CAGGIÓLE

Avóje le palline a selló ténne i stevànte pa é addùnche pe le fa se pregnevànte ate cunte che se truuevànte deccànte.

Pe sti gjà se pregnevànte dije patàte é dije caggióle é se fescevànte gerìje menànte pe l'àrje unne appremmìje é l'ate dappóje.

A CERCHIÙNNE

Pe sti gjà se pregnìve 'na rócele de biciclètte é se luhevànte la càmera d'arje é lò ragge. Lò quattrà se reunevànte é decedevànte lu puènne andó arrevà dò lu cerchiùnne.

Ciacùnne de ise i fescìve rucelà lu cerchiùnne sinne pe arrevà mé prèste a lu puènne stabelì.

Ó venghìve lu quattrà che i resaglìve a arrevà premmìje ménne chi gli-éve arrevà u derrìje i-ava purtà 'nghìocche le spalle sèlle che i-ave venghì.

SEGGIULÉLLA D'UÓRE

Dò crestiànte 'ncrucevànte le manne, se pregnevànte lò puze; é accusì i fescevànte la seggiulélle; dappóje, 'n'ate crestiànte s'assettàve 'nghìocche é stóue la purtevànte zumbànte é ciantànte:

– La seggiulélle d'uóre

che i pòrete lu tresuóre minne

che i pòrete le 'nfanne minne

pecché gli-étte peccerille.

LA FURCENÈLLE

Pe fa la furcenèlle ó ulìve un piézze de bóue a fuórme de furcìne; é a lò dò puènne s'astacciàve 'na mòlle.

Deccànte a la mòlle se cusìve, u miéce, un piézze de ròbba férme ó un piézze de péje pecché dappóje, s'ava métte 'na briccele.

Decchìrre s'ausàve, dò 'na manne se mantenìve la furcenèlle é dò l'ate se teriàve la mòlle dò lu briccele denghjénne; decchìrre se lesciàve la mòlle lu briccele i-arrevàve a lunghe.

Se putìve giuccà da sule ó 'ncumbagnì.

Decchìrre lò quattrà se mettevànte 'nzénne i fescevànte a gare pe vedàje chi i fescìve allà lu briccele méje a lunghe.

Spisse sètte arnése i venìve ausà pe acchiappà lòs céje, les atte, etc.

BESCHETTUÓLE

Ichhì pe giuccà, lòs 'nfanne i-allevànte a taglije un piézze de sammùche róue de 'na ventàjene de cèntimetre, lu vacantevànte é i-arumagnevànte sule la scòrge. Dappóje i fescevànte dìje ó tràje palline féje de lò cinge, le bagnevànte, le 'nturcenevànte u miéce le manne é le 'nfeccevànte denghjé lu beschettuóle. 'Na vàje che i-avevànte féje su, i pregnevànte un bastuncine de bóue, lu 'nfeccevànte 'nghjé lu beschettuóle é bettànne i fescevànte zumbà le palline. Pe ciàche teriàte i ulevànte dìje palline pecché vunne i-allàve luntàne é l'ate i-arumagnive denghjé.

MÀUZE É PIUZE

Pe fa sti gjà ó-ulevànte dò piézze de bóue, vunne mé lunghe chiammà Máuze é 'n'ate m'é chiére chiammà Piùze. Lu piézze mé chiére s'appezzuttàve un cartije é 'n'ate é se mettive u miéce a dìje piére ó pe 'ntère é dò lu piézze lunghe se denàve da un cartije deccànte a la puènne pe lu fa zumbà. Lò quattrà i fescevànte a cacìppele tra de ise pe lu fa allà mé a lunghe. Dò la masse mé lunghe se meseràve la lunghézze che i stave fra le piére é lu Piùze. I venghìve sèlle che lu fescìve allà mé luntàne.

PRUVÈRBJE: ANDÒ T'ARRÌVE, PIÀNTE LU PEZZÙCHE.

MAZZA FERRÀTE

Sti gjà i rassemegljàve a sèlle de lu màuze é piùze, però icchì i pregnevànte pare sule catte figlje. Dìje i tenevànte la masse é se mettevànte pùue luntàne vunne de rembètte all'ate; les ate é dìje se mettevànte a cartije a sèlle che i tenevànte la masse. Vunne de le dìje sénze masse i teriàve pe l'àrje lu piùze a sèlla figlje de rembètte che i tenìve la masse. Se la figlje dò la masse lu pregnìve é lu fescìve allà luntàne, sèlle sénze la masse i-ava cuórre a prénne lu piùze andò gli-éve arrevà, ménne les ate é dìje cuntevànte brà a brà geriànte. Se i turnàve premmìje che le cumpagnésse i cunghievànte de cuntà 'nzìje a vinte i venghìve; sennù i perdìve é lu gjà i passàve a le cumpagnésse.

A BETTÙNNE

La premmiéra ciuóse da fa icchì a-éve sèlle, de prénne lò bettùnne. Dappóje lò quattrà se 'ngelugnevànte pe 'ntère, accerchjà, é i fescevànte la cónte pe vedàjere chi i-ava abbìja. Sèlle che gli-éve sagli i stennìve la manne é 'nghiòcche a sètte i mettive tutte lò bettùnne che dappóje i menàve pe l'àrje. Se tutte lò bettùnne ciàje i sevànte capeverjà i-ave venghì; u cuntràrje, i perdìve é lu gjà i venìve féje da lòs ate.

A FERRÈTTE É SPÌNGULE

'Na muórre sìmele a lu gjà de lò bettùnne, sule che denghjé a sti gjà se pregnevànte lò ferrètte, che se mettevànte denghjé lò pàje pe fa le pettenatùre, ó le spìngule. Stóue (ferrètte é spìngule) i venevànte piajà pe vedàjere póue 'na vàje menà pe l'àrje, cale a-éve la dràje é cale a-éve la stòre. Naturalménne, se lò ferrètte ó le spìngule ciàje i sevànte tutte a la stòre i-ave venghì chi

s'ave gettà pe l'àrje; u cuntràrje, 'n'ate i repregnìve lu gjà.

SPACCA CURLE

Pe fa lu curle se pregnìve un piézzze de bóue che i venìve arrutendà da un cartìje. Dappóje a la puènne i venìve màje un piézzze de fére che gli-ève avóje appezzutà. A sti puènne lò quattrà i pregnevànte 'na curdèlle, la 'nturcnevànte 'nfacce u curle da la puènne fine a 'ngghiòcche, lu terievànte pe 'ntère é lu curle i geriàve. 'N'ate 'nfanne i pregnìve 'n'ate curle é lu menàve 'ngghiòcche a sèlle che i geriàve; se l'accheglìve, sètte i spaccàve. Spisse i fescevànte la scummésse a chi i resaglìve a spaccà lu curle é i mettevànte dije lire ó 'na lire.

A SCRÒCCELE É BÒTTE

icchi se renevànte méje de crestiàne é i terievànte "lu tuócche"; chi ó saglìve s'ava métte dessò, piàjà, dò le manne appujà u mìje é lòs ate lu zumbevànte 'ngghiòcche. Se i sevànte méje de catte crestiàne a zumbà se mettevànte dò crestiàne, vunne derrìje a 'n'ate.

Selló che i zumbevànte i-avànta sta accòrte a nun tucçìje dò lò pìje pe 'ntère pettócche chi i tucçiàve s'ava métte dessò a parà.

Se mancùnne i tucçiàve pe 'ntère, sèlle che i-ave parà, decchìrre la fescìve chjù, i descìve: "Scròcchele", pe se lò luuà mé prèste du cóue é stóue i respunnevànte: "Bòtte" é i descenevànte.

Spisse ó succedìve che i cesevànte tutte 'nzènne é se schiattevànte a rìdere.

TICCHÈ, TACCHE, FUNTANÈLLE

Pe fa sti gjà s'avànta prénne lò nùzzele de bujenèlle che s'accettevànte a lu màje d'Avrìje decchìrre s'allàve a la Madònne de l'Incurràte a Fògge.

Se fescìve un fuóssetièlle denghjé lu terrìne. Ciàche quattrà ó figlje i purtàve stó nùzzele, se mettìve a un paràje de mètre luntàne da lu fuóssetièlle é i bettàve lò nùzzele dò lu detùnne appujà pe 'ntère de cartìje é i descìve:

– Ticchè, tacche, funtanèlle – fine a tanne che lò nùzzele i-allevànte denghjé lu caùte.

Chi i fescìve allà méje de nùzzele denghjé lu fuósse se pregnìve avóje selló de lòs ate.

Passà un bé pùue de ténne, da lò nùzzele de bujenèlle sètte passà a le pallìne de brìte.

A SCUNNE

Decchìrre ó fescìve cjà lò quattrà é le figlje se renevànte pe giuccà a scunne.

Pe fa sti gjà lò quattrà i menevànte "lu tuócche" pe vedàje chi i-ava parà.

Dappóje se vejìve cante quattrà a-gn-evànte pettócche sèlle che gli-ève saglì i-ava parà 'nzìje a dise pe ciacùnne, pe denà a tutte quànte un pùue de ténne pe se scunne.

Decchìrre lu quattrà i cunghìve de cuntà i descìve:

– Chi a féje, i-a féje, chi nu, nu! – é i-allàve a truuà lò cumpagnùnne scunnì.

Se lu quattrà che i-avìve parà i vejìve a cacùnne de selló scunnì i currìve a tucçìje dò la manne andò i-avìve parà é i descìve: "Viàue Tìzje" é dappóje i-allàve truuànte lòs ate.

Se cacùnne de sellóue che i sevànte scunnì i resaglìve a arrevà andò se paràve premmìje de lu cumpagnùnne che i-ave parà se salvàve é 'n'ata vàje ó tucçiàve pa a ije parà.

Decchìrre, u derrìje, i-arumagnìve sule un quattrà scunnì, se i resaglìve a arrevà

'ngghiòcche u pòste stabbèlì sènze de se fa vedàjere de sèlle che i-ave parà i-alluccàve:

"Libere a tutte", é accusì i salvàve tutte quànte é sèlle che i-avìve parà, i paràve arrijè.

Che, a sennù, se i resaglìve pa addùnche i paràve sèlle che gli-ève sta viàue premmìje.

A CÒRDE Ó LIÒRDE

Pe giuccà a còrde ó a liòrde ó ulevànte tràje ó catte figlje.

Se pregnìve 'na còrde é dije figlje la tenevànte pe le manne é la fescevànte gerìje ménne l'ata figlje u miéce i zumbàve.

Se zumbàve premmìje dò un pjà, dappóje dò dò é u derrìje se zumbàve 'na vaje dò vunne é 'n'ata vaje dò l'ate.

Se la figlje che se truuàve u miéce i sbagliàve a zumbà i pregnìve lu pòste de vunne de le dije che i tenevànte la còrde é sètte i zumbàve u pòste sinne.

A còrde se putìve giuccà avóje da sule fesciànte lò stésse mueménne che se fescevànte 'nzènne; ma ne putùnne avóje dirre che chi i giuccàve da sule i putìve zumbà avóje 'ncrucìanne la còrde.

A UNNE 'NGHIÒCICHE ALL'ATE

Pe fa sti gjà un quattrà se mettìve piàjà dò le manne appujà a lò genuàje é la téta calà; 'n'ate appujàve le manne 'nghiòciche le rine de sètte, i-allargiàve le quàjesce é i zumbàve dise vaje un cartìje é 'n'ate é i descìve:

– Vunne 'nghiòciche a vunne

Dò cóntre a un bùue

Tràje fiàue du raje

Catte pìje 'ncruàje

Sinche schiàffe u chìje

Scìje tamburiéllle

Sètte ammàsse manne é pìje pe 'ntère

Vitte caùce u chìje

Nùue ge te lu métte Dise me lu prénne.

A MUFFE

Pe giuccà a muffe se mettevànte 'nzènne 'na muórre de quattrà é i menevànte "lu tuócche".

Chi i saglìve i-avìve la muffe é i currìve derrìje a lòs ate cumpagnùnne pe la machjà. Sèlle che i venìve tucjà i pregnìve la muffe é i fescìve su che i-ave féje siàte appremmìje.

Sti gjà i cunghìve decchìrre lòs 'nfanne se sevànte stancà.

A LÒ CATTE CANTÙNNE

Pe sti gjà ó ulevànte sinche 'nfanne é un pòste che i tenìve catte spìgule de mìje, catte àrbele, catte lampiùnne ó catte trà.

De lò sinche, catte s'avànta métte dò de rempètte a lòs ate é dò 'nghjé lò spìgule ménne 'nfanne se mettìve u miéce.

Lòs 'nfanne che i stevànte a lò catte spìgule i-avevànte la pussebbelettà de se cangìje de pòste ma i-avànta fa de prèssce pettócche sèlle che i stave u miéce i putìve prénne lu pòste de vunne de ise.

Se sètte i resaglìve le 'nfanne che i-arumagnìve sénze pòste i-allàve u miéce.

A TUCCÌJE LU FÉRE

Lò quattrà se reunevànte é i decedevànte chi i-ava disce: "Tòcce lu fére".

Lòs ate i-avànta cuórre a tuccìje lu fére, chi i-arumagnìve deffuóre é i venìve pràje i-ava prénne lu pòste de sèlle che i stave u miéce.

Méje de le vàje lò quattrà i-allevànte a tuccìje lò cateniéle astaccjà u mije andò é ténne passà i venevànte astaccjà lòs anemà.

A RUCELÌCCHJE

Pe fa lu rucelìcchje se pregnìve un rucelìcchje che se fescìve fa da lu ferràre.

Dappóje, dò un piézze de bóue, se fescìve 'na bacchètte mé fine che a la puénne i tenìve un gange de fére che i servìve pe tenìje lu rucelìcchje; é a l'ate cartìje se mantenìve dò la manne.

Sta bacchètte i-avìve lu mance che gli-éve de lu bóue de sammùche; pettócche gli-éve vaccànne é se putìve 'nfeccìje mé bunne lu fére.

'Na vàje preparà lòs 'nfanne i fescevànte a gare; sèlle che i-arrevàve appremmìje é che i fescìve pa cére lu rucelìcchje a-éve lu mé brave.

A SÒLDE

Sti gjà se putìve fa de dìje maniére:

1. Denghjé la premmiéra maniére; se fescìve un cérchje pe 'ntère é lò quattrà i terievànte lò sòlde 'nfacce la lamje. Se lu sòlde i-allàve denghjé lu cérchje se venghìve, u còntarje se perdìve.

2. A la secónde maniére; se fescìve un cérchje pe 'ntère deccànte lu mije é u miéce se mettìve un sòlde. Lò quattrà a turne i terievànte lò sòlde 'nfacce u mije cercànne de lò fa allà denghjé lu cérchje. Chi i fescìve cére lu sòlde sinne fuóre de lu cérchje i perdìve. Cunghjì lu turne de tutte quànte pe lò sòlde arumagnì denghjé lu cérchje s'allàve dò lu palme de la manne a meserà la lunghézze che a-gn-ave da sèlle che i stave u miéce. Lu quattrà che i-avìve lu sòlde méje deccànte a sèlle du miéce i-ave venghì é se pregnìve cumme prèmjé lò sòlde des ate.

A PALLE

Le figlje spisse i giuchevànte dò la palle 'nfacce u mije é la pregnevànte dò 'na manne, dò dì manne é stanne 'na vàje 'nghiòcche un pjà, 'na vàje 'nghiòcche all'ate.

Dappóje la menevànte pe l'arje é 'na vàje féje un gire de còrse attuórne a ise i-avànta reprénne la palle sénze la fa cére.

Cuntenuànne i tuccevànte dò 'na manne pe 'ntère, i sbattevànte le manne 'na vàje, dì vàje, i fescevànte passà la palle dessò le quàjesce pe la fa allà 'nfacce u mije é póue la gettevànte derrìje.

Se la palle i cesìve lu gjà i passàve a 'n'ata figlje.

Ciàche muveménne a-éve accumpagnà da 'na cianziùnne.

A MATTUÓFFELE

U còntarje de tócce ó succéde avì, Faite, é ténne passà s'é tuttuàje destenguì pe le munzelà de jòcche che i fescevànte arumagnìje la pupelazziùnne abluccà pe le summànne 'ntiére avóje se a lu stésse ténne la jòcche a-éve la schìse pe fa giuccà a tutte quànte.

Lò quattrà i giuchevànte a mattuófele fra ise, fesciànne a gare pe vedàje chi i resaglìve a fa passà la palle pe 'nghiòcche u tàje de le case fine a la fa cére 'nghiòcche a sellàta ciarriére.

Decchìrre i pasevànte le figlje i terievànte derrìje lò mattuófele.

Se lu uénte i-avìve féje le ràfene lò quattrà se menevànte pe 'nghiòcche pe fa le fuórme

é i descevànte: "N'avùnne féje la mòre".

Cache vaje lò mattuóffele i sevànte 'na muórre dije pettócche lò fescevànte dò la jòcca bagnà é se cacùnne se l'abusscàve 'ntéte se fescive mà.

Spisse, pe stó cunte i sunte sta féje le denunce a la casèrme é lò carbunije i-ante cunti fa le multe.

Seccùmme le case i sevànte 'na muórre base é dò la fràje se fescevànte lò chiàtre 'na muórre róue, lò quattrà lò stacchevante é se lò mengevante ó i fescevànte cumme se ó fessiànte stà de le trómbe.

Decchirre la temperattàure i-abbijàve a étre mé calme é la jòcche i scagliàve lò quattrà é le figlje, dò le palétte de fére, i fescevànte le cóte, pe recchìtre l'éje che i scurrìve; é decchirre la cóte se jempìve d'éje la taglievante dò la pale é i fescevànte scuórre l'éje. Dòn Nicòle La Salàndre dò lò gíone de l'azióne cattòleche i gerievante lò banche de la ghise sénze spalliére, se mettevante 'nghiócche é i sciulevante da la ciarriére du miéce fine é Catte Cantùnne.

Tante vaje lò crestiàne pe sta sciùla sciulére decchirre i saglievante de la ghise pe le lastre de chiàtre furmà se sunte rù le quàjesce cesàne é pe la delàue i menevante le maudessiùnne a chi s'ave féje.

A selló ténne a-gn-ave pa la sa é 'nghiócche la jòcche se menàve la sintre.

'N'ata manière de putàjere giuccà dò la jòcche a-éve sèlle de fa lò mamuócce de jòcche che i venevante vestì dò lu quàife, la còppele é póue lòs ije se fescevànte dò lu ciarbùnne, lu nà dò lu stùppele.

PRUVÈRBJE: A LA SCAGLJÀTE DE LA JÒCCHÈ SE VÀJE LU SPUÓRCHE.

A BRÉCCÈLE

Pe sti gjà se pregnevante sinche bréccele ó lò piézze de cattinne che i venevante allèscjà da le figlje pe 'ntère pe lò fa venìje rettùnne.

Ste bréccele i venevante appremmìjee màje 'nzènne; póue se pregnìve premmìje vunne, póue dije, catte é se fescive 'n'ata vaje lu munséje.

Póue catte bréccele i venevante màje pe 'ntère, dije 'nfacce a les ate é dije, é la derriére se tenìve denghjé le manne.

Decchirre sètte i venìve menà pe l'àrje s'avànta prénne de prèssce les ate é catte.

Dappóje le piére i venevante màje 'n'ata vaje pe 'ntère devànta a la manne a fuórme de "V", tra l'indece é lu mèdje de chi i fescive lu gjà.

Sètte i-addumannàve a la cumpagnésse:

– Cale me te dénnè? – é sellàte insignàve tuttuàje sèlle che se truuàve mé deccànte a la manne pe staculà lu passàgge de les ate bréccele.

Accussì, chi i fescive lu gjà 'na bréccele la fescive vulà é les ate le fescive passà dessò la manne.

La stéssa ciuóse póue se fescive 'ntrecciànta indece é mèdje dò lu pòllece appujà pe 'ntère.

Se la piére, i tucchiàve le manne lu gjà i passàve a 'n'ate.

ARRÒBBE LU MUCCÀTURE

Icchì se fescevànte dije squàdre dò lu stésse nùmmere des 'nfanne.

Ciàche 'nfanne i tenìve lu nùmmere.

Le squàdre se mettevante vunne de rembètta a 'n'ate é ne 'nfanne se mettìve u miéce dò lu muccàture.

Decchirre le 'nfanne che i stave u miéce i chiammàve lu nùmmere lòs 'nfanne de le dije squàdre che i tenevante sèlle nùmmere i currevante pe prénne pe premmìje lu muccàture. I venghìve la squàdre che lu pregnìve mé de 'na vaje.

A CASÈLLE

Pe fa sti gjà se pregnevànte un piézzе de gésse, che i servive pe segnìje pe 'ntère le casèlle che i venevante numerà denghiénne é dò un briccele che i venìve terjà denghjé le casèlle.

Lò quattrà i menevante lu tuócche pe vedàjere chi i-ava abbijà lu gjà.

Cunghjì la cónte, chi i-ave abbijà i teriàve lu briccele denghjénne la premmiéra casèlle.

Se sètte i-allàve 'nghiòcche la strisce lu quattrà i-ave perdì é lu gjà i passàve a 'n'ate; se, u cuntràrje, lu briccele gli-éve jentrà denghjé la casèlle allóre lu quattrà zumbàve dò un pjà denghjénne a la casèlle é la passàve cercànte de nunne tucçìje le strisce.

Se sté icchi i sevante sta tucçjà i giuccàve 'n'ate quattrà, che a sennù i cuntenuàve sèlle che i-ave abbijà lu gjà.

S'ava fa tutte lu gire de le dise casèlle; dappóje se passàve dò lu briccele 'nghiòcche lu pjà, é u derrìje, 'nghiòcche la tête, cercànte de nunne lu fa cére. Cuntenuànte, se fescìve lu gire de le casèlle dò lòs ije barrà cercànte de nun tucçìje le strisce, lu giucattàue i descìve:

– "Alébò"– é lòs ate i respunnevante – "Alò".

Chi i resaglìve a cunghìje sti gire, i putìve prénne 'na casèlle, che i venìve chiammà "case". Tutte lòs ate giucattàue che i-avànta passà pe illé i-avànta addumannà lu permésse a lu "Patrúnne".

Se la respòste a-éve de nu, pe passà s'ava zumbà sénze tucçìje le strisce é fa cére lu briccele, u cuntràrje se perdìve.

Ó venghìve chi a la fine i-ave méje de case.

LU GJÀ A STA CITTE

Spisse, a la scóle, decchìrre la maéstre i stave pa se fescìve lu gjà a sta citte.

Tutte lòs 'nfanne assettà i-avànta cercà de sta citte, ma spisse é ulentìje a-gn-ave tuttuàje cacúnne che i resaglìve pa é se schiattàve a ridere accumpagnà da lòs ate.

LA GIANNÉRE

La giannére i venìve féje dò la jàccule.

Sètte s'astacciàve 'nfacce a 'na rame d'àrbele. Chi i ulìve giuccà u miéce a la jàccule i mettìve lu cuscìne ó un cince, che a sennù, s'assettevante derettamménne 'nghiòcche a la jàccule é i-abbijàve a fa devànte é derrìje. Spisse chi i stave 'nghiòcche la giannére i venìve bettà da 'n'ammìche.

LU GJÀ DE L'ANÉJE

Sìje a la scóle che l'asìle se fescìve lu gjà de l'anéje.

Tutte lòs 'nfanne assettà se mettevante dò le manne unì, vunne i venìve mannà deffuóre ménne 'n'ate, dò l'anéje denghjé le manne lu passàve u miéce a sèlle de lòs ate.

Sule a vunne de ise i lesciàve l'anéje.

'Na vàje returnà, lu quattrà i-ava devenà chi i tenìve l'anéje, se i resaglìve lu gjà i passàve a ije é l'ate i saglìve deffuóre, che a sennù i tucchiàve tuttàje a ije 'nzìje a decchìrre i devenàve pa.

GJÀ DE L'ÈREPE

Se pregnìve 'na rame d'èrepe dò le fòglje peccerélle é ménne che se stacchevante se descìve:

– Ó prèute, ó moneche
ó ricce, ó 'mpennì.

Decchirre s'arrevàve a strappà la derriéra fòglje se vejìve lu destinne che i spettàve,
'nbase a la paróle che ó saglìve.

L'APPARÉCCHJE DE CARDE

Sti gjà gli-éve féje sule da lò quattrà.

Pe lu fa a-éve necessàrje un fuóglje de carde che i venìve piajà da un cartìje é dall'ate
pe fa furmà 'na puènte; é la cuà i-ava étre mé large.

Dappóje che se bagnàve la puènte sètte i venìve menà pe l'àrje pe vedàjere se i
resaglìve a vulà.

GJÀ DE LU CIÛCCE

Pe giuccà "a ciùcce" se pregnìve un mazze de carde napulettàne é se luvevànnte tràje
ciùcce, lesciànne vunne.

Dappóje le carde i venevànnte denà a lò giucattàue ciacùnne le urdenàve, i pregnìve sèlle
che i sevànnte de vunna manière é le scartàve ménne les ate le tenìve denghjé le manne.

A sti puènne i-abbijàve lu gjà.

Ciàche giucattàue i luuàve la carde all'ate.

Se i pregnìve le carde é sté i sevànnte de vunna manière i venevànnte scartà.

A la fine ó arumagnevànnte sule dò crestiànne dò le carde, vunne i-avìve dìje carde é
denghjé a sté a-gn-ave lu ciùcce é l'ate i-avìve sule 'na carde.

Decchirre sètte i teriàve la carde se pregnìve lu ciùcce addùnche lu gjà i cuntenuàve fine
a decchirre le dìje carde uguàle se reunevànnte é vunne i-arumagnìve dò lu ciùcce.

I venghìve sèlle che i resaglìve a fa la derriéra cùcchje.

PRUVÈRBJE: ANDÓ A-GN-A LU CIÛCCE, SE VÈNNE LA MENÈSTRE.

A VÓTACECALE

Vunne i venìve abbendà dò un muccatùre é se mettìve u miéce a un cérchje féje da lòs
ate crestiànne.

Sètte dò lòs ije crevère, i-ave cercà de prénne lòs ate che u fratténne lu terievànnte un
cartìje é 'n'ate.

Decchirre i resaglìve sèlle "pràje" se mettìve u pòste sinne é lu gjà i repregnìve.

GJÀ DE LU TRÈNE

Lò quattrà se mettevànnte vunne apprèje é s'ate é i ciantevànnte:

– É lu trène lunghe lunghe

che i cuórre pe la cettà

lu veìje, lu sentìje,

é lu trène si va.

A-étte arrevà a la stazióne

se pulizze é si vate.

Tu! Tu!

LA BÈLLA LAVANNÀRE

Le figlje se mettevànnte a cérchje; vunne se mettìve u miéce dò un muccàture, fesciànne
vedàjere che i lavàve.

Les ate attuórne i ciantevànnte geriànne:

– La bèlle lavannàre
chi i lave lò muccature
pe lò purièlle
de lu paìje.

LU GJÀ DE LU SCHIÀFFE

Un quattrà dò la manna draite se crevive la facce de cartije é dò la manna mancine la mettive dessò lu brà dràje dò lu palme de la manne avère.

Lòs ate quattrà se mettevànte vunne apprèje é s'ate é vunne de ise lu denàve lu schiàffe 'nghiòcche la manne.

Ìje se geriàve pe accappìje chi l'ave denà lu schiàffe ménne lòs ate i fescevànte gerìje lu dàje fesciànte remmàue.

Si addevenàve, sètte i pregnive lu pòste sinne: che a sennù ì-arumagnive 'nzìje a decchirre i-addevenàve pa.

GJÀ DE LE FEÏRRE

Lò quattrà che i pregnevànte pare a sti gjà i mettevànte 'na feirre pe 'ntère ó 'nghiòcche a un descialìje; póue, dò la manne i denevante 'nghiòcche pe la fa gerìje, chi i resaglìve a la fa capeverìje i venghìve.

LU FRÀULE

Lò quattrà pe fa lu fràule i pregnevànte 'na canne ó lu bastùnne de sammùche, i fescevànte dò lu cuttèje lu càute, lu svagantevànte fine a dessò é u miéce i mettevànte la zèppele.

'Na vaje féje su icchì 'nghiòcche u bastùnne (canne) i fescevànte de lò cautìlle dò un fére 'nciatà 'nghiòcche u fua é accusì i putevante sunà.

LU RÀNECHE, LA RANCÀSCE, LA TRÀCCULE

Decchirre ó arrevàve Pache, lò quattrà i-abbijevànte da lu Deggiùue Sante, dappóje la mèsse de le dise du mattinne, a gerìje pe lu paìje fesciànte remmàue dò lu ràneche, la rancàsce é la tràccule pettócche sté i-avanta prénne lu pòste de lu sóne de le campàne che i sevànte stà astaccjà pe étre póue scappà lu dessàna néje.

Lu Devèndre Sante, lu mattìn prèste, stó stremménne i-accumpagnevante tutte le funziúnne.

Pe lò fa s'allàve ci u falegnàme.

La tràccule se fescìve dò 'na taùle de bóue tagljà 'nghiòcche pe fa lu mance; póue, u miéce se mettevànte dò piézze de fére che cumme la tràccule i geriàve i sbattevante é i fescevànte remmàue.

La rancàsce i-avìve la fuórme de 'na cascètte andò u miéce denghiénne, se truuàve l'asse dò di rócele a dénnne a dénnne; póue se mettevànte dìje lengùzze de bóue dò lò martèje che, decchirre se geriàve la manìglje se smuóevante.

A la rancàsce a-éve astaccjà 'na cinte de péje pe la purtà u cóue.

Lò mé peccerìlle i purtevante lu ràneche che gli-éve féje dò un piézze de bóue, andó u miéce se ciavàve é se mettive 'na taulètte.

A sti puènne se fescìve 'na rócele a dénnne a dénnne é se 'nfecciàve lu piézze de premmìje dò un mance pe lu gerìje.

Se geriàve é i fescìve remmàue.

A FURMÌCHE

Pe giuccà a furmiche un crestiàne se mettive alérte 'nfacce u mije é lòs ate in file vunne pe vaje i-addummànevante:

– Furmiche, furmica mjà

cante pa gjà fa? – é sètte i respunnive:

– un pa de gelinne (ò des ate anemà che i piascevante).

Chi i-ave féje la dumànde addùnche i cemmenàve a pa de gelinne.

I venghìve chi i-arrevàve appremmìje deccànte a lu crestiàne che i stave 'nfacce u mije.

LU PÀLJE

A la féte de S. Antónje, a luglje, é a sèlle de S. Pròspe che a selló ténne a-éve a settèmbre se preparàve lu pàlje.

Se mettive lu trà a la chiazzètte ó devàne a la ghise.

Lu trà gli-éve lissce, àute 'nghìocche i-ava tenìje un piézze de taùle che i servìve pe appénne lu prèmje, che de le vaje a-éve un presùtte, un casecavàlle, un cuóppe de maccarùnne, lu uàjele, lu capecuólle, la summe é spisse é ulentìje se mettive avóje 'na buttìglje de vinne.

Sti trà i venìve uantà dò lu sabbùnne é do lu réje da dessò fine a 'nghìocche pe fa étre mé defficele a 'nghianà.

A sti puènne i-abbìjave la gare; sule chi, dappóje 'na muórre de vaje, i resaglìve a 'nghianà a la puènne i venghìve lu prèmje.

'N'ate gjà che se fescìve durànte ste féte a-éve la "CÓRSE DE LU SACCHE".

Devàne a la ghise i partevànte sinche, scìje gióne 'nfeccjà denghjénne lu sacche che i venìve astaccjà a la vite.

Stóue i-avànta fa la vi che gli-éve sta assegnà.

Chi i-arrevàve premmìje i venghìve lu prèmje che ó sevànte tuttuàje ròbbe da mengìje.

A SCÓPE

Pe giuccà a scópe a-éve necessàrje appremmìje vedàje chi i-ava denà la carde, pe lu fa se pregnìve lu mazze, se mettive u miéce u taulìne é ciàche giucattàue, che i putevànte étre dò ó catte i pregnevànte vunne.

Chi i-avìve la carde mè àute a-éve sèlle che i-ava denà le carde.

Sètte i-ammachiàve le carde, le mettive 'nghìocche lu taulìne é vunne de lò giucattàue auzàve 'na pare é le mettive deccànte a les ate sùbbete dappóje le pregnìve é les ammàchiave.

A sti puènne i-abbijàve lu gjà, catte carde i venevànte màje u miéce de lu taulìne deschevère é tràje i venevànte denà a ciacùnne de lò giucattàue.

Sèlle che i-avìve la carde uguàle a sèlle che se truuàve 'nghìocche lu taulìne la pregnìve ó se i-avìve (pe s'accappìje) un catte é 'nghìocche lu taulìne a-gn-evànte dìje carde da dò, les ammucchiàve é le pregnìve.

Se i-avìve pa manche 'na carde da prénne, i menàve vunne de sellé che i tenìve a le manne cale a-éve, a-éve.

Decchìrre 'nghìocche u taulìne a-gn-evànte pùue de carde a-éve mé fàcele a fa la scópe. Ciàche scópe i valìve un puènne accusì cumme lu sètte de denàre.

Avóje chi i tenìve méje de denàre i fescìve un puènne; se ó sevànte pare a-éve patte.

Chi i tenìve méje de sètte ó scìje é avóje lu sèttebéje i fescìve dò puènne pettócche i furmàve la settànte aggiuènne lu sèttebéje.

Naturalménne, pe fa la settànte i putevànte étre pràje avóje les ate carde cumme, l'asse, lu sinche, lu catte, etc.

Se a-gn-evànte dò crestiàne che i-avevànte lò stésse puènne pe la settànte addùnche

stóue se cuntevànte:

- lu sètte i valìve ventiùnne puènne
- lu scìje i valìve decevìtte puènne
- lu sinche i valìve chiénze puènne
- lu catte i valìve cattòrese puènne
- lu tràje i valìve trése puènne
- lu dò i valìve duse puènne
- l'asse i valìve sése puènne.

Sélla mé róse i fescìve lu puènne.

Decchìrre ó cunghìve lu gjà é se cuntevànte le carde; chi i-avìve mé 'na muórre i fescìve un puènne, u cuntràrje a-éve patte.

I venghìve la partìte sélle che i fescìve premmìje jùnze.

A SCUPÙNNE

Lu gjà de lu scupùnne i-assemegliàve 'na muórre a sélle de la scópe.

I giuchevànte tuttuàje catte crestiàne, sule che a ciacùnne de ise i venevànte denà dìje carde é 'nghiòcche la buffètte, a-gn-ave pa rénne.

Lò puènne se cuntevànte cumme a la scópe; i venghìve chi i-arrevàve appemmìje a jùnze.

A TRÈSSÈTTE

Sellóue che i giuchevànte ó sevànte catte é ciacùnne de ise i-avìve dise carde che i venevànte denà dise a la vàje.

'Na vàje denà le carde, sellóue che i-avevànte lu catte é lu sinche de dénare i giuchevànte 'nzènne; se u cuntràrje a-éve lu stésse crestiàne che i-avìve tutte é dìje le carde addùnche sètte i giuccàve 'nzènne dò chi i-avìve lu scìje é cuntenuànne.

Lu premmìje a giuccà a-éve sélle che i tenìve lu catte de denàre; é denghjé lu premmìje gire, ciacùnne decchìrre ó tucciàve a ìje, i-ava disce lò "bonus" de puènne che se avevànte se lu giucattàue i tenìve ó l'asse, lu dò é lu tràje de lu stésse pa, chiammà napulettàne, ó tràje asse, tràje dò ó tràje tràje.

Stò bònus i venevànte chiammà "bunnegjà" é arandevànte tràje puènne de méje che i addeventevànte catte se lò asse, lò dò ó lò tràje tenì ó sevànte catte.

Lu scòpe de stì gjà a-éve sélle de tenìje le carde che i-avevànte méje valóre, é che, ó sevànte:

- l'asse che i valìve un puènne;
- le feìrre dò lu dò é lu tràje che i vlevànte lu tèrte de puènne.

Cumme valóre, la carde mé pecceréllè gli-éve lu catte.

Lu giucattàue che i-abbìjave i decedìve lu pa che lòs ate giucattàue ó sevànte ubblegà a denà; i putevànte cangìje pa sule se i sevànte in falle de lu pa giuccà da lu premmìje.

Le carde i venevànte rechegli da sélle che i-ave giuccà la carde dò lu mé àute valóre; é sètte i-avìve lu dràje a giuccà la manne apréje.

A PATTRÙNNE É SÓTTE

Decchìrre se giuccàve a scópe ó a trèssètte, 'na vàje cunghì stóue, chi i-ulìve i giuccàve a "patrùnne é sòtte" pe bàje lu vinne che gli-éve sta màje u miéce a la buffètte.

Se denevànte catte còrde per unne; chi i-avìve la premiére pettócche i tenìve 'na carde pe ciàche pa, gli-éve lu patrùnne; chi i tenìve dìje carde de lu stésse pa gli-éve sòtte.

A sti puènne lu patrùnne i decedìve tóccche i-ava fa de lu vinne; ó lu bijìve tutte ìje ó 'metàve lòs ate cumpagnùnne.

Se lu sòtte gli-ève daccòrde i fescìve bàje sèlle che gli-ève sta 'metà sennù nu.
'N'ata maniére pe giuccà icchì gli-ève sèlle de menà lu tuócche; é chi ó saglìve i capàve lu patrùnne é sètte lu sòtte.

A sti puènne póue lu gjà gli-ève tale é quàle cumme a sèlle de premmìje.

Stò gjà se fescévante de méje denghjé le cantìne.

Le cantìne a selló ténne i sevànte sèlle de:

- Carusiélla Giuseppìne di Fenèlle
- Castiélle Mechéle é Angiulìne de Bàrbere
- Mastre Amedèje di Cherdìje
- Còcche Nardìne di Mastaddùcce lu ferrare
- Pavìje Mechéle di Frascólle
- Spenèlle Carmenùcce di Pòrtaléttere
- Agriéste Raffaèle di Tataniélla.

PRUVÈRBJE: A LA SALÙTE DE CHI LU BÀJE... È FÉSSE CHI LU PÀJE.

GJÀ DE LA VIÒLÈTTE

Se fescìve lu cèrchje; 'na figlje se mettìve, 'ngiulugnà, u miéce dò lòs ìje chevère.

Les ate i gerievànte attuórne a jìglje é i ciantevànte:

- 'Ngelùgnete Viòlètte

Viòlètte, Viòlettà.

- É jìglje i respunnìve:

- M'é 'ngiulugnà

Viòlètte, Viòlettà.

- Addevìne tóccche te pòrde 'ntéte

Viòlètte, Viòlettà.

- Ge pòrde un muccàture,

Viòlètte, Viòlettà.

- Addevìne chi te l'a màje,

Viòlètte, viòlettà.

A sti puènne jìglje i fescìve un nunne; se ì-addevenàve, i saglìve deffuóre é l'ate i pregnìve lu pòste sinne, che a sennu i-arumagnìve jìglje.

CUMMÀRE A TATÚCCE

Dìje figlje 'ncrucevànte lò dò detille é i ciantevànte descìanne:

- Cummàre de S. Giuànnè

spartànze un pùue de panne

miéce a ti, miéce a mi,

miéce u fiàue de lu ràje.

PRUVÈRBJE: Ó VALE MÉJE 'NA CUMMÀRE DE MÓNTE CHE SÉNTE DE FÓNTE.

GJÀ DE LA CIÉJE

A sti gjà i pregnevànte pare sètte vitte crestiànnè sìje peccerille che gíone.

Stò icchì se mettevànte é "Catte Cantùnne" a cèrchje é i cuntevànte, sèlle chi i saglìve se mettìve attuórne u miéce dò la còppele 'ntère é i fescìve la uàrdje.

Tutte sellóue che i stevànte attuórne i cerchevànte de lu denà fastìdje pe lu fa alluntanà de la còppele pe la prénne a càuce pe lu fa père la sfide.

Se i resaglievànte a lu disturbà sèlle méje svélte i-apprufettàve pe prénne a càuce la còppele é se 'nfitre ménne sèlle che i stave denghjénne lu cèrchje l'ava cuórre apprèje.

U fratténne lòs ate se pasevànte la còppele fra ise.

Decchìrre sèlle che i stave u miéce i resaglìve a prénne lu cumpagnùnne che se i-ève fìje

i descìve: "Ge l'é féje".

A sti puènne tutte se fermevante; lu patrùnne de la còppele la repregnìve é sèlle che gli-ève sta acchiappà i pregnìve lu pòste sinne.

GJÀ DE LA PICÉCE

A lò ténne passà la vù gli-ève pa sfaltà cumme avi. Lò quattrà se reunevante andó a-gn-ave lu terrinne battì, i fescevante un cèrchje róue dò nùve caùte attuórne é vunne u miéce mé róue.

Stò caùte i venevante numerà da vunne a dise.

Féje su, i decedevante la destànze da andó terìje pe fa allà le caggióle denghjé lò caùte.

A-gn-ave l'àrbetre che i meseràve la lunghézza.

Pe calculà lò puènne, seccùmme a-gn-evante pa le piùmbele é lò quadèrne i usevante lò briccele.

Decchìrre i-avante tutte cunghjì de terìje l'àrbetre i cuntàve lò briccele pe decide chi i-avìve venghì.

Chi i-ave pa pràje manche un caùte i-avìve cumme puènne rénne é i-ava paìje 'na penetténze decedì da lòs ate.

Sti gjà se fescìve méje 'na muórre a la "Pianarèlle".

CEMMENÈRE SÓTTE É SÓPRE

Se reunevante sinche crestiàne é i cuntevante descìanne fra ise: "Cemmenère sòtte é sòpre".

Cemmenère gli-ève sèlle che i stave alérte.

Sòtte gli-ève che se mettìve piàjà.

Sòpre gli-ève sèlle che i zumbàve a cavàlle a sèlle che i stave dessò.

Decchìrre ó abbìjave lu gjà stóue i partevante de lò "Catte Cantùnne" é i-avanta arrevà a la "Ghise" pe ciàche lampiùnne i cangevante lu muveménne tra de ise.

MÈRCÒLI

Mèrcòli gli-ève un gjà che i pregnevante pare 'na muórre de crestiàne che se reunevante é i cuntevante pe vedàjere chi i-ava abbìjà.

Sèlle che i saglìve se mettìve dessò é i paràve.

Lòs ate i-avanta zumpà 'nghìocche a ìje, lu premmìje che i zumpàve i descìve: "Mèrcòli", lu secónde i descìve su che i-ave di lu premmìje é cuntenuànne, cache vàje se descevante avóje le paróle spòrche.

U derrìje i pregnevante un muccàture, lu premmìje che i zumbàve i-ava lescìje lu muccàture 'nghìocche le rine de sèlle che i stave piàjà.

Sèlle che i fescìve cére lu muccàture i pregnìve lu pòste de sèlle che i-ave parà.

Sti gjà se fescìve pa da férme denghjé a un pòste, ma se cemmenàve é se giuccàve.

PRUVÈRBJE: ALLARÌJE, ALLARÌJE, ALLARÌJE CHI É FÉSSE I VA DERRÌJE.

ALLARÀNNE, ALLARÀNNE, ALLARÀNNE, CHI É FÉSSE I VA DEVÀNNE.

PIREPILLÒTTE

Se pregnevante lò pirepillòtte é le scatùle de cròmative pe le scarpe é s'acciacchevante.

Lò pirepillòtte i-avevante méje de valóre de le scatùle de cròmative; un pirepillòtte i valìve sinche scatùle de cròmative pettócche la birre i custàve méje 'na muórre é l'accettà a-ève un lusse pe pùe.

A sti puènne ó abbìjave lu gjà. Se mettìve 'na piéra rettùnne pe 'ntère é lò giucattàue da 'na cèrta destànze i-avanta gettá lò pirepillòtte pe cercà de arrevà mé deccànne a la

piére.

Póue lò pirepillòtte se mettevànte vunne 'nghiòcche a 'n'ate ó a tête ó a cruàje; sèlle chi i-ave venghì i-ava terije la piére 'nghiòcche lu munséje pe lu fa scarupà.

Lò pirepillòtte che i sevànte gerjà a cruàje lò pregnìve derettamménne ménne pe lòs ate i-avìve dràje de lò tuccìje 'n'ata vàje vunne pe vunne pe lò fa gerìje.

La premmiéra vàje che i resaglìve pa i perdìve é lu gjà i passàve a 'n'ate.

I venghìve chi i-ave recheghì méje de pirepillòtte.

Sti gjà se putìve fa avóje dò lò sòlde, se i stevànte.

I venevànte pràje mé 'na muórre lò sinche é lò dise centésème.

RITÒRNÈLLE

Pe fa la cónte cache vàje se descìve:

– Ciúcce 'mberlìcche

ciúcce 'mberlìcche

appàreme quìste – é se menevànte le manne.

Decchìrre se fescìve lu giròtònde u cuntràrje se descìve:

– Capemelò gnò gnò, m'é venì denghjé sta tèrre a vesettà tunne frare cale róse me te vuó denà?

La róse de l'òre minne, càpete la megliàuse feìrre.

Me la cape tutta bèlle, me la cape tutta d'uóre azzécchete a mi bèlla figlje.

Cache vàje se fescevànte dò cèrchje, lu premmìje i descìve:

– Ó che béje ciatéje

la cundìne, cundìne, cundére

ó che béje ciatéje

la cundìne, cundìne, cundà.

Lu secónde i respunnìve:

– É lu nóte é ancóre mé béje

la cundìne, cundìne, cundére.

É lu nóte é ancóre mé béje

la cundìne, cundìne, cundà.

É lu premmìje i descìve:

– É nusse l'arubùnne

la cundìne, cundìne, cundére

é nusse l'arbùnne

la cundìne, cundìne, cundà.

LÒ VESTEMMÉNNE

A sellò ténne a-gn-ave pa la pussebbelettà de accettà de lò vestite, addùnche, ciacùnne se arrangiàve cumme i putive.

LÒS 'NFANNE

Lu vestemménne de lòs 'nfanne a-éve féje de mutànde dò la squarcèlle u miéce accusi cumme lò cauzùnne pe lò fa pesscìje é caccà.

Spisse dessò lò cauzùnne se vijive satre le pèttele de la cemmìse.

Chi i-avive la pussebbelettà se mettìve 'na giacchettèlle, che a sennù, se mettìve la màglje de lane fatjà 'ncase da le mammòue é da le mammanònne.

'Ntète i purtevànte la còppele ó lu passemuntàgne; ménne u cóue la sciàrpe de lane.

LE FEGLIETTÈLLE

Le fegljettèlle i purtevànte pa le mutandìne ma i purtevànte lu pijà; póue i mettevànte le cauzètte che se chiamévànte braghe féje de lane é avère u miéce.

Sté i-arrevévànte u piétte andò i venevànte astaccjà a le teràne.

'Nghiòcche i mettevànte lu vestite che gli-éve arreccjà a la vite, a le mance i-avevànte lu puzìlle.

Lu cullètte gli-éve rettùnne pe tutte quànte.

'Ntète i-avevànte lu muccàture astaccjà derrìje a tuccatìne.

Lò pàje i sevànte chiére é tagljà a la bèbè.

LÒ QUATTRÀ

'NGHJÉ LA VERNÀTE

La biancarì de lò quattrà a-éve féje da màglje de lane ó de frustàgge; ménne lò mutandùnne de lane, cacùnne gli-éve avère, é cacùn ate gli-éve 'nvéce barrà dò lò bettùnne.

La cemìse éve féje de frustàgge é 'nghiòcche se mettìve ó la giacchètte ó la màglje de lane.

Lò cauzùnne i sevànte ó a la zuàrre ó a ciampafuósse; le cauzètte i sevànte de lane. Le purziàne de 'mpìgne i sevànte renfurzà dò lu ferrùzze devàne é derrìje é attuórne i mettevànte le cendrélle.

Cache quattrà i purtàve lu cappòtte a rutèlle féje dò lu bardeglíone che a-éve blu ó nàjere; lu cullètte a-éve de stragà ó vellùte.

I stevànte pa lò stevèle ma lò uammànne che i venevànte màje 'nghiòcche le scarpe astaccjà fine é genuàje.

Seccùmme i sevànte 'na muórre purièlle, tutte quànte i tenevànte pa la pussebbelettà de se putàjere fa un paràje de scarpe é addùnche gli-éve fàcele a truuà lòs 'nfanne dò lò pìje deffuóre 'nghiòcche la jòcche.

LA PREMAVÉRE

Lò quattrà a prelavère i purtevànte lò cauzùnne a ciampafuósse, che de le vàje i sevànte tagljà da sellóue lunghe accusi cumme le cemìse che i sevànte sèlle màje appremmìje da lò frare mé róue.

Lò cauzùnne i sevànte mantenì de le teràne.

Le scarpe le usevànte sìje pe allà deffuóre a fa le fattìje, sìje pe satre denghjé lu pàje.

Pe pulzà le scarpe le lavevànte é le mettevànte a ascìre, póue i pasevànte dò la scupètte é le tentevànte dò lu negrefùme.

Lò pàje lò purtevànte a capemelóne pe scansà lò piàue.

Chi i purtave lò pàje lunghe, pe luuà lò piàue i usàve lu piènne ó lu flitte.
Denghjé le féte se bagnévante lò pàje ó dò lu uàjele ó dò l'éje fesciàne la mascàgne.
De le vàje lò quattrà, pe se devertije, i fescevànte lò cuceniéille.
Se reunévante 'nghjé la case ó deffuóre é ciacùnne i purtave su che i tenive: case, sìje, summe, sausicchje.

Appremmije lu vinne se fescive pa 'n case, é l'ùneca vàje che se bijive a-ève decchirre se muscenàve pettócche lu allevànte a accettà a Ariàne Irpìne dò lò ciucce ciargjà dò le mantégne.

Da bàje i-avevante l'éje, la cetràte ó i biivante la "saite" féje dò le malàine, che i venevante cheglì denghjé le campàgne.

Sté se purtevante 'n case, se lavevante, s'acciacchevante é póue se lescevante a macerà pe dò ó tràje giuóre.

Passà stò giuóre le purtevante a strènne a chi i tenive lu strengettàue é accusì i saglìve la saite che ó parescive un spumànte.

'N'ata bevànde se fescive dò un litre d'éje denghjénne ó i venive menà ó 'na bustìne ó l'assènze d'arànce é accusì se fescive l'aranciàte.

La premavére, póue, s'allàve a prénne la jòcche stìjà denghjé le neviére pe fadefreddà l'éje, le neviére mé deccànte u paìje se trùvevante 'nghiòcche la Riàle.

La jòcche se putive accettà avóje 'nghjé le cantìne cumme sellé de Agriéste Raffaéle, di "Tataniéille" é de Spinèlle Necóle di "Cebbille".

Dappóje scenà se fescevante de lò gjà vunne de stóue a-ève a "bóche".

I mettevante 'ntère dìje bóche é ciacùnne de ise i pregnive le piére mé pecceréille é le teriàve deccànte a 'na piéra mé róse.

Chi s'accustàve de méje i venghìve.

PRUVÈRBJE: BÀJE TI, BÀJE GI Ó BÀJE TUTTA LA CUMPAGNÌ.

– CHI I-A BIÀUE I DISCE LA VERTÀ.

LE FÌGLJE

Le figlje cumme biancarì i purtevante le mutànde de culàue biànche, ròse ó celèste che i sevante féje de frustàgge.

Póue i mettevante la cammesóle, la unnèlle é le cauzètte de lane.

'Nfacce se mettevante la scagliètte.

Lò pàje lò purtevante terjà derrìje: chi i fescive le trézze, chi lu tuóppe, chi lu ròlle (se 'nturcenevante lò pàje a fuórme de curóne).

'Nghjé lu ténne de lò fasciste, lu vestemménne i cangiàtte.

Le fegljettèlle da lò scìje a lò vitte anne i venevante chiammà "le pecceréille taliàne" é se mettevante, denghjé le féte nazionàle, le scarpe nàjere, lò cauzettóne biànche, le unnèlle blu a piéghe, la cemisa biànche.

Lu basche a-ève blu dò lu stémme de lu fàscje.

Le figlje da lò chiénze a lò decevitte anne i venevante chiammà "gióvene fasciste" é i mettevante le scarpe nàjere, le cauzètte grìge chiàre, la unnèlle nàjere dò 'na piéghe devàne é derrìje, la cemisa biànche cumme lòs muénne, la sciàlle gli-ève russe é giàlle é 'ntéte la "bustìne" cumme lò suldàte.

Decchirre se marievante le figlje i venevante chiammà "fénne ruràle" é i mettevante 'na unnèlla nàjere, la cemisa biànche, lu muccàture 'nghiòcche le spalle dò lò 'nsegnà de le spìghe de bjà, le cauzètte grìge é le scarpe nàjere.

Lòs 'nfanne i sevante chiammà "fiàue de la lupe" é i purtevante le scarpe nàjere, lò cauzettóne biànche, lò cauzùnne chiére, la cemisa nàjere é 'ntéte i-avevante un ciappéje de lane dò lu curdùnne dò lò fiòcche appennì derrìje.

Lò quattrà da lò vitte a lò nùue s'anne i venevante chiammà "balìlle" é i-avevante lò stésse drà de lò peccerille sule che lò cauzùnne i sevante a la zuàrre.

Lò quattrà da lò nùue a lò junze anne i venevante chiammà "avanguardiste" é se

vestevànte cumme a lò "balille".

Lò gióne da lò decevìtte a vint'anne i sevànte le "rèclute" é i mettevànte le scarpe nàjere, le cauzètte nàjere, lò cauzùnne a la zuàve vérde militare dò le fésce 'nfacce a le quàjesce, la cemìsa militare, giùbbe é lu ciappéje.

Ciàche dessànte dappóje mengjà da le dìje 'nzìje a tarda néje (sètte-vitte) stóue i-allevànte a fa le struzziùnne da Faìte fine a trè spurtèlle, póue allànte pe S. Uìte, dò lò fucìle 'nghiòcche le spalle.

Le fénne fascìste che i deregevànte tutte ciuóse ó sevànte:

- Perrìne Remìnje
- Perrìne Agnése - Lòmasteche Lucìje.

Pe le rèclute a-gne-vante:

- Perrìne Necóle
- Perrìne Umbèrte
- Rubìne Lunàrde
- Dàttele Giuànte
- Rubìne Galilèe.

Le cemìse nàjere che i fescevànte struzziùnne dò le rèclute ó sevànte:

- Ménnitte Carmenùcce
- Mastre Amedèe
- Mastre Plàcete
- Tùtele Mechelàngele
- Pavìje Fastiùcce.